

„Spolu na ceste“: základné aspekty vzťahu učiteľa a dieťaťa v cirkevnom prostredí

Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK

Abstrakt

Táto štúdia je prvým z plánovanej série štyroch príspevkov, pôvodne prezentovaných v podobe plenárnych prednášok na 4. konferencii Detskej služby pre katechéto a ďalších kresťanských učiteľov pracujúcich s deťmi v cirkevnom kontexte. Po úvodných metodologických poznámkach, odpovedá na prvú hlavnú otázku „S kým kráčame?“ predstavením obrazu pútnika ako základného konceptu pre prácu s deťmi a zároveň zdôrazňuje, že ide o dynamické spolu-putovanie. V odpovedi na druhú otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“ ponúka obraz trojnožky, ktorú tvorí hlava, srdce a ruky a ktorej zárukou stability je kristol-centrizmus. Ide o holistický prístup k službe deťom v cirkevnom prostredí, aby katechéti viedli deti k správne mu vereniu (ortodoxia), cíteniu (ortopatia) a konaniu (ortopraxia). Pri zodpovedaní poslednej otázky „Prečo s dieťaťom kráčame dnes?“ stručne predstavuje obraz kotvy, ktorá umožní deťom obstať a napredovať v dnešnom svete a zároveň slúži ako uvedenie témy druhej prednášky.

Kľúčové slová: dieťa, kresťanský učiteľ, kresťanské vzdelávanie, pútnik na ceste, Wesleyho kvadrilaterál

Abstract

This study is the first in a planned series of four papers, originally presented as a series of keynote lectures presented at the fourth Children's Ministry Conference for catechists and other Christian teachers working with children in the Church context. After providing methodological remarks, the article answers the first major question, "Who are we walking with?" by introducing the image of the pilgrim as a basic concept for working with children and at the same time emphasizing that it is a dynamic shared journey. In response to the second question, "How do we teach a child to walk?" it offers the image of a three-legged stool composed of head, heart, and hands, whose stability is guaranteed by Christ-centrism. It is a holistic approach to children's ministry in the church context so that catechists lead children to right beliefs (orthodoxy), right affections (orthopathy), and right living (orthopraxy). In answering the last

question, “Why are we walking with the child today?” the article briefly presents an image of an anchor that will enable children to flourish in today’s world and also adumbrates the topic of the second lecture.

Keywords: child, Christian teacher, Christian education, pilgrim on the road, Wesleyan Quadrilateral

Úvod: ‘Cestovná mapa’

V kontexte cirkví sa práca s deťmi s cieľom sprostredkovania zvesti evanjelia komplexným a zároveň primeraným spôsobom uskutočňuje rôznymi formami, vrátane detských kázní, nedeľných besiedok, dorasteneckých stretnutí, klubov, táborov a podobne. Jednou z platforiem zameraných na priebežné odborné vzdelávanie kresťanských pracovníkov s deťmi (ďalej „kresťanskí učitelia“) pôsobiacich predovšetkým v cirkevných štruktúrach, je Konferencia Detskej služby. Tento príspevok – upravený a rozšírený so zreteľom na požiadavky časopisu, ale so zachovaním pôvodnej dikcie – je prvou zo štyroch plenárnych prednášok v rámci konferencie s názvom „Dieťa, rodina, cirkev – dnes“⁷², uskutočnenej v Liptovskom Mikuláši na jeseň v roku 2019. Zostávajúce tri prednášky budú podobne upravené a mali by sa objaviť v budúcich vydaniach časopisu.

Vzhľadom na široké koncipovanie témy konferencie, považujem za dôležité načrtnúť aspoň niektoré svoje východiská a prístupy. V prednáškach sa snažím rovnovážnym spôsobom venovať ako teórii tak aj praxi. Obe sú potrebné, pretože dobrá prax môže vychádzať len z dobrej teórie či teórií. Na jednej strane je nutné vyhnúť sa prílišnému teoretizovaniu a na druhej strane povrchnému, neinformovanému a nepreskúmanému uvažovaniu o tak dôležitej téme, akou sa konferencia zaoberá. Týmto však nechcem povedať, že kresťanskí učitelia musia dôkladne zvládnuť teóriu predtým, ako sa začnú venovať službe deťom. Mali by však byť ochotní neustále prehodnocovať svoju prax vo svetle teórie, čo bude viesť k vylepšenej praxi.⁷³

Prednášky majú interdisciplinárny charakter a zároveň vychádzajú z kresťanskej perspektívy. Teóriu čerpám aj z rôznych sekulárnych studníc poznania – morálnej filozofie, vývojovej psychológie, sociálnej pedagogiky, ale

---

⁷² Viac o konferencii vid’ na jej webovej stránke: 4. konferencia Detskej služby, 25.–27.10.2019, <https://www.kds-sk.org/>.

⁷³ Vid’ úvod *From Practice to Theory and Back Again* v prelomovej knihe: Don S. BROWNING, *A Fundamental Practical Theology: Descriptive and Strategic Proposals*, Minneapolis, Fortress Press, 1991, 1–12.

aj sociológie či politológie – a interpretujem ich prostredníctvom metódy Wesleyho kvadrilaterálu.⁷⁴ Vzťah kresťanskej teológie a spoločenských vied by bol na samostatnú diskusiu⁷⁵, chcem však zdôrazniť aspoň toľko, že verní a efektívni kresťanskí učitelia nemôžu ignorovať poznatky vedných odborov, ktoré zdanlivo s kresťanstvom nesúvisia. Napríklad harvardský profesor Robert Coles je vzdelaním psychiater, ale prakticky každý, kto sa seriózne venuje spirituálnemu, morálnemu a politickému životu detí, bez ohľadu na náboženskú tradíciu, zaoberá sa materiálom v jeho knihách.⁷⁶

Názov konferencie „Dieťa, rodina, cirkev – dnes“ obsahuje štyri kľúčové slová – a hoci sa jednotlivé prednášky dotýkajú aj rodiny a cirkvi v kontexte súčasnej reality, základný prístup možno označiť ako *dieťa-centrický*. Východiskom je predpoklad, že záujmom a cieľom kresťanských učiteľov je neustále zlepšovanie ich práce s deťmi. Navyše, schopnosť a možnosť zásadne ovplyvniť z pozície kresťanského učiteľa to, čo sa deje v cirkvách a rodinách, či v štáte a spoločnosti, je značne obmedzená, avšak dieťa sa nachádza priamo vo sfére ich vplyvu a tento vplyv by mal byť preto čo najlepší.

Pojem „dieťa“ je v prednáškach väčšinou používaný všeobecne – bez delenia na vekové kategórie a homogénne – bez špecifikácie z hľadiska ekleziálneho, sociálneho, národnostného, rasového a iného. Predpokladám, že takéto maľovanie „širokou stranou štetca“ je možné, nakoľko doterajšie poznatky a skúsenosti kresťanských učiteľov im umožnia jednotlivé informácie kontextualizovať a primeraným spôsobom aplikovať.

Každá zo štyroch prednášok má svoj osobitný dôraz, ale všetky sú zasadené do kontextu rodiny a cirkvi, a okrajovo aj školy a spoločnosti, hoci tieto nie sú zmienené v názve konferencie. Úvodná prednáška je zameraná na prvé a posledné slovo témy konferencie – „dieťa“ a „dnes“, pričom hlavným obrazom je *cesta*, presnejšie obraz *pútnika na ceste*. Druhá prednáška sa primárne zaoberá otázkou spirituálneho života dieťaťa („Nájdenie duchovnej kotvy“), tretia morálnym životom dieťaťa („Nastavenie morálneho kompasu“) a záverečná sa venuje dieťaťu ako sociálnej a politickej bytosti, ktorá žije svoju vieru vo svete („Sám na námestí“). Pre každú prednášku je teda typický určitý obraz – *cesta*, *kotva*, *kompas* a *námestie* –, ktoré formujú pomyselnú cestovnú mapu naprieč témou konferencie.

---

⁷⁴ Vid' Don THORSEN, *The Wesleyan Quadrilateral: Scripture, Tradition, Reason, and Experience as a Model of Evangelical Theology*, Lexington, Emeth Press, 2005.

⁷⁵ Vid' napr. John MILBANK, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*, 2nd ed., Oxford, Blackwell Publishing, 2006.

⁷⁶ Vid' napr. *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990; *The Moral Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 1986; *The Political Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 2000.

Obraz pútnika ako odpoveď na otázku „S kým kráčame?“

Pri jednej z prechádzok Chicagom moju pozornosť zaujala pouličná reklama zobrazujúca hlavu dieťaťa, ktorej vlasová časť bola nahradená špongiou a nápis, predeľujúci tvárovú a vlasovú časť, znel: „Je úžasné, čo všetko dokážu deti *absorbovať*, kým oslávia piate narodeniny“. Na túto dôležitú myšlienku vo svojej pedagogike poukazovala napríklad Mária Montesoriová, zdôrazňujúc, že do veku šiestich rokov detská myseľ najprv nevedome (do troch rokov) a potom vedome absorbuje, kataloguje a pamätá si to, čo bolo povedané a čo ich obklopuje. V knihe *The Absorbent Mind*⁷⁷ [Absorbujúca myseľ] tiež píše, že to, čo dieťa dosiahne v prvých troch rokoch, by u dospelého vyžadovalo 60 rokov tvrdej práce. O špecifických detailoch môžeme polemizovať, avšak dnes je všeobecne známe, že v predškolskom období prebiehajú dôležité formatívne procesy, skrze ľudí, ale aj prostredie, vrátane takej relatívnej maličkosti ako sú vyučovacie priestory.

Okrem obrazu špongie existujú aj iné metafory, napríklad dieťa ako *tabula rasa*, mokrý cement či hlina na modelovanie, alebo semiačko, o ktoré sa učiteľ stará. Tieto metafory sú zároveň spojené s rôznymi teóriami a modelmi vzdelávania, ktoré ovplyvňujú a určujú, ako pristupujú kresťanskí učitelia k službe deťom. Ak deti vnímame ako *špongie*, snažíme, aby toho v ranom veku čo najviac vstrebali; ak ako *prázdne nádoby*, plníme ich informáciami; ak ich vnímame ako *nahrávače*, tak si dávame pozor, aby sme nepovedali niečo nevhodné, a podobne. Hoci niektoré z týchto obrazov môžu byť čiastočne užitočné, ich hlavným problémom je, že z dieťaťa robia primárne objekt pozornosti a aktivít dospelých, povzbudzujú ich pasivitu a proces vzdelávanie robia príliš statickým.

Myslím si, že z biblickej a teologickej perspektívy je omnoho lepší *obraz pútnika*⁷⁸, ktorý kráča po ceste časnosti a smeruje do večnosti. „Kráčanie“ či „chodenie“ je v Biblii jednou z častých metafor pre život ako taký, ale najmä pre

---

⁷⁷ Maria MONTESSORI, *The Absorbent Mind*, Radford, Wilder Publications, 2007, 6. Český preklad: Maria MONTESSORI, *Absorbující mysl: Vývoj a výchova dětí od narození do šesti let* (prel. Radek Glabazňa), Praha, Portál, 2018.

⁷⁸ Koncept pútnika nachádzame už u teológa a edukátora Johna H. Westerhoffa, III., píšou o ňom v kresťanských knihách určených pre pracovníkov s deťmi súčasne autorky Scottie May, Catherine Stonehouse, Beth Posterski, Linda Cannel, a tiež nekresťan a psychiater Robert Coles detstvo vnímal takýmto spôsobom. Pozri napr. John H. WESTERHOFF, *A Pilgrim People: Learning through the Church Year*, Minneapolis, Seabury Press, 1983. Catherine STONEHOUSE, *Joining Children on the Spiritual Journey*, Grand Rapids, Baker Books, 1998, 193-195. Scottie MAY – Beth POSTERSKI – Catherine STONEHOUSE – Linda CANNELL, *Children Matter: Celebrating their Place in the Church, Family, and Community*, Grand Rapids, Eerdmans, 2005, 16–18. Robert COLES, *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990, 322–323.

život človeka s Bohom. Dočítame sa tam napríklad, že Hospodin žiada, aby Boží ľud „*chodil* po všetkých jeho cestách“ (Dt 10,12), aby sme *chodili* vo svetle a nie v tme (1Jn 1,6–7), a dokonca Ježiš sa seba označil nielen ako Pravda a Život, ale aj *Cesta* (Jn 14,6).

Raná cirkev tiež premýšľala o kresťanskom živote v zmysle kráčania po ceste. V *Didaché*, pozoruhodnom kresťanskom spise z prelomu 1. a 2. storočia, ktorý tiež poznáme pod názvom *Náuka Pána prostredníctvom dvanástich apoštolov národom*, sa hneď na začiatku píše: „Sú dve cesty, cesta života a cesta smrti. Je medzi nimi podstatný rozdiel. Cesta života je táto: V prvom rade miluj Boha, ktorý Ťa stvoril a svojho blížneho ako seba samého.“⁷⁹ Kresťan je na zemi *pútnikom* s dvojím občianstvom a vie, že jeho púť nekončí na zemi, ale že celý život je akoby jedným veľkým putovaním do Otcoho domu. John Bunyan nie náhodou dal svojej knihe, ktorá bola preložená do viac ako 200 jazykov, názov, *The Pilgrim's Progress* – v slovenčine *Cesta pútnika*.⁸⁰

Obraz *putovania* nám pripomína, že máme zmysel a cieľ; že neputujeme sami a že ťažkosti a nebezpečenstvá sa ľahšie zvládajú v spoločenstve, kde prijmeme a poskytneme povzbudenie, podporu a pomoc; že keď spadneme, má nás kto zdvihnúť a keď odbočíme nesprávne, je vždy šanca na návrat; že sú miesta odpočinku, nabratia nového dychu a síl; že k cieľu sa putuje etapami; že skúsenosti zažité cestou viery sú rovnako dôležité ako príchod do cieľovej stanice.

Putovanie ako každodenný život s Bohom je plné dobrodružstva viery a existuje v ňom aj priestor pre tajomstvo, zázrak a úžas. Je to ako keď vezmeme deti na horský výlet, cestou sa o ne staráme, vysvetľujeme a odpovedáme na otázky, pomáhame preskočiť potok, kráčať kamenistým chodníkom a štverať sa vyššie – a potom ani nevieme ako, zrazu sa ocitáme v cieľi a deti s rozžiarenými tvármi obdivujú dovtedy nepoznané miesta a tešia sa z úspechu, zo zvládnutej púte. Toto *dynamické a spoločné putovanie* prináša množstvo výziev a mení – informuje, formuje a transformuje – ako deti, tak aj učiteľov v každej etape cesty.

Úlohou kresťanských učiteľov nie je pumpovať či nalievať informácie do detí v sterilnej triede, ale *sprevádzať ich pri putovaní na ceste*, ktorá môže byť pekne vyasfaltovaná, ale tiež prašná a hrboľatá, a v niektorých úsekoch dokonca plná nebezpečných jám a klzkých povrchov. Život nie je statický a nepočká, kým sa na všetko dobre pripravíme – hoci sa často detstvo vníma ako „príprava na život“. V reálnom svete sú deti v neustálom pohybe – kráčajú, poskakujú, bežia, spadnú a môžu sa aj stratiť. Trieda – či už vo forme nedelnej

---

⁷⁹ Róbert HORKA, *Didaché: história, súčasnosť a slovenský preklad spisu*, in: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok* 2, (2002/2), 61.

⁸⁰ John BUNYAN, *Cesta pútnika* (prel. Jozef Roháček), Bratislava, Misijná spoločnosť evanjelia Ježiša Krista, 2005.

besiedky alebo iného vyučovania, je nepochybne užitočným miestom pre kresťanskú formáciu, avšak mali by sme si byť vedomí jej obmedzení.

Keď kresťanskí učitelia *kráčajú* s deťmi, sú ich *spolupútnikmi*, ktorí ich na jednej strane učia a vedú, no zároveň sú otvorení pre možnosť, že aj deti ich môžu niečo naučiť. Ježiš mal nielen záujem o deti a vážil si ich (Mk 10,13–16), ale ich často tiež používal ako príklad pre dospelých. Pripomeňme si známy príbeh zaznamenaný evanjelistom Matúšom (18,1–5): „V tú hodinu prišli učenici k Ježišovi s otázkou: ‚Kto je najväčší v nebeskom kráľovstve?‘ On si zavolał dieťa, postavil ho medzi nich a povedal: ‚Amen, hovorím vám: Ak sa neobrátite a nebudete ako deti, nikdy nevojdete do nebeského kráľovstva. Kto sa teda pokorí ako toto dieťa, ten je najväčší v nebeskom kráľovstve. A kto by prijal jedno takéto dieťa v mojom mene, mňa prijíma.‘“

Metafora *pútnika kráčajúceho po ceste* stojí na dôležitom základe, ktorým je pohľad na dieťa založený na kresťanskom učení. Hoci to kresťanskí učitelia niekedy berú ako samozrejmosť, mnohí rodičia a učitelia toto kresťanské antropologické východisko nezdediajú. Z pohľadu materialistických filozofií by bola napríklad druhá prednáška – dotýkajúca sa dieťaťa ako spirituálnej bytosti – irelevantná. Ak by rodič zastával niektorú z etických teórií, pre ktoré je typický morálny relativizmus, tretia prednáška zameraná na morálny život dieťaťa by mu nedávala zmysel, respektíve by mal s prezentovanými myšlienkami problém. Liberálne založení učitelia a rodičia, ktorí zdôrazňujú dôležitosť slobody a autonómie človeka, vrátane detí, by mohli kresťanských rodičov a učiteľov obviňovať z neprijateľnej indoktrinácie, pretože podľa nich by sa malo dieťa samo rozhodnúť čomu chce – a či vôbec niečomu chce – veriť.⁸¹ Hoci kresťanstvo nie je monolitické a v rámci neho tiež existujú rôzne perspektívy na výchovu a vzdelávanie, v základných veciach sa väčšina kresťanov zhodne.

V podstate platí, že to, čo o dieťati veríme – bez ohľadu na to, ako dobre to dokážeme artikulovať – určí, ako ho budeme vychovávať a vzdelávať. Teda to, ako kresťanskí učitelia vnímajú dieťa a detstvo, zásadne ovplyvňuje všetko, čo v službe deťom robia a ako to robia: prístup, vzťahy, obsah, ciele, metódy, aktivity, aj zapojenie do širšieho spoločenstva viery. V rámci kresťanskej tradície spôsob výchovy a vzdelávania ovplyvní aj taká relatívna maličkosť, ktorou je chápanie dieťaťa primárne ako bytosť porušenú hriechom alebo bytosť stvorenú na obraz Boží.

---

⁸¹ Toto je relevantná otázka najmä – avšak nielen – v kontexte štátnych škôl. Viac vid': Nel NODDINGS, *Educating for Intelligent Belief or Unbelief*, John Dewey Lecture Series, New York, Teachers College Press, 1994.

To, že neexistuje len jedna kresťanská perspektíva⁸², je možné ilustrovať dvoma rozsiahlymi knihami *The Child in the Bible* [Dieťa v Biblii] a *The Child in Christian Thought* [Dieťa v kresťanskom myslení]⁸³, ktoré obsahujú príspevky niekoľkých desiatok odborníkov. Jedným z primárnym konzultantom týchto kníh bol slovutný profesor Chicagskej univerzity Don Browning, s ktorým som mala tú česť – v čase, keď ešte žil – sedávať v spoločnej kostolnej lavici. Don Browning bol priekopník v oblasti praktickej teológie, popredný expert na tému manželstva a rodiny, ako aj výnimočný človek, ktorého vždy zaujímal aktuálny osobný a profesionálny život človeka, i otázky podnecujúce vzájomne obohacujúcu diskusiu.

Z priestorových dôvodov nie je možné hlbšie sa venovať otázke kto je dieťa z biblickej perspektívy a ako ho zobrazuje kresťanská tradícia či tradície⁸⁴, chcem však zdôrazniť potrebu vnímať dieťa komplexne a uvedomiť si tu aj určité paradoxy: na jednej strane Biblia prezentuje dieťa ako Boží dar, dedičstvo a znamenie Božieho požehnania (Ž 127,3–5), na strane druhej ako hriešnu a sebeckú bytosť (Gn 8,21; Ž 51,5; Rim 3,9–20). Na jednej strane je dieťa rozvíjajúce sa stvorenie, ktoré potrebuje vedenie a vyučovanie (Prís 22,6; Ef 6,4), avšak zároveň má od narodenia Bohom danú dôstojnosť (Gn 1,27), ktorá je hodná rešpektu a môže byť aj učiteľom dospelých. Tieto veci sa zdajú byť jasné, napriek tomu sa niekedy stretávame s nevyváženým alebo zúženým prístupom, ktorý nezostáva bez negatívnych dôsledkov.

Pochopenie a uchopenie tejto perspektívy bude okrem iného v učiteľskej praxi znamenať, že na jednej strane odmietneme prístup, ktorý je voči deťom paternalistický, a na strane druhej taký, ktorý len veľmi minimálne zasahuje do duchovnej a morálnej formácie dieťaťa. Kresťanskí rodičia a učitelia sa tak de facto zbavujú ich Bohom danej zodpovednosti, čo má negatívny dosah nielen a samotné dieťa, ale aj cirkev a spoločnosť. Samostatnou a kriticky dôležitou otázkou je zohľadňovanie tzv. trilógie záujmov (dieťa, rodičia, štát) pri náboženskej výchove dieťaťa.⁸⁵

---

⁸² Vid' napr. Richard J. FOSTER, *Streams of Living Water: Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, San Francisco, HarperSanFrancisco, 2001. Autor ponúka zaujímavý prehľad šiestich rôznych duchovných tradícií, ktoré sú súčasťou kresťanskej viery: kontemplatívna tradícia, tradícia svätosti, charizmatická tradícia, tradícia sociálnej spravodlivosti, evanjelikálna tradícia a inkarnačná tradícia.

⁸³ Marcia BUNGE (ed.), *The Child in the Bible*, Grand Rapids, Eerdmans, 2008. Marcia BUNGE (ed.), *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001.

⁸⁴ Marcia BUNGE, *A More Vibrant Theology of Children*, Center for Christian Ethics at Baylor University, 2003, in: <https://cultivatingchildren.files.wordpress.com/2018/04/theol-of-children.pdf>.

⁸⁵ Vid' Lubomír Martin ONDRÁŠEK - Noema Brádnanská ONDRÁŠEK, *Výchova a vzdelávanie v kontexte rodičovskej autority a záujmu dieťaťa: Náboženská perspektíva*, in: Michaela

Obraz trojnožky ako odpoveď na otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“

K hlavnému obrazu, ktorým je *pútnik kráčajúci po ceste*, predstavím v tejto časti ďalší obraz – *trojnožku* – ktorý nám pomôže odpovedať na otázku „Ako dieťa učíme kráčať?“. Kresťanskí učitelia sa v službe deťom z veľkej časti sústreďujú na to, aby deti poznali Bibliu a základy kresťanskej viery, t.j. zameriavajú sa na to, aby deti poznali pravdu, lebo Pravda ich vyslobodí (Jn 8,32). Tento dôraz na „správne verenie“ je dôležitý, ale bolo by chybou ho predimenzovať na úkor „správneho cítenia“ a „správneho konania“. Kresťanský rodič a rovnako aj kresťanský učiteľ by nikdy nemal stratiť zo zreteľa poslanstvo tzv. najväčšieho prikázania, na ktorom stojí a padá celá kresťanská viera: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou dušou, celou myslou a celou silou. Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!“ (Mk 12,30–31).

Napríklad na podobenstve o milosrdnom Samaritánovi vidíme, že iba viesť deti k tomu, aby „správne verili“ – čo odborne nazývame *ortodoxia*, nestačí. Treba, aby tiež „správne konali“ – *ortopraxia* –, lebo viera bez skutkov, ako nám pripomína List Jakuba, je mŕtva (Jk 2,14–18). Príbeh o Márii a Marte (Lk 10,38–42) nám ukazuje, že Bohu nezáleží len na dobrých skutkoch, ale aj na správne nastavenom srdci, inými slovami na „správnom cítení“ – čiže *ortopatii*. Všetky nohy trojnožky treba u detí formovať a posilňovať. Ide o holistickú službu, ktorá kladie dôraz na hlavu, srdce a ruky, a nezanedbáva žiadnu z nich.

Ak sa pozrieme na percento detí, ktoré prešlo nejakou formou kresťanského vzdelávania, či už v kontexte rodiny, cirkvi alebo školy, a porovnáme si to s morálnym stavom slovenskej spoločnosti, natíska sa otázka, kde sa stala chyba. Prečo je v krajine, kde sa približne trištvrtiny obyvateľstva hlásia ku kresťanstvu, napríklad tak rozšírená korupcia?⁸⁶ Ako je možné, že medzi študentami je tak populárna politická strana, ktorá býva označovaná ako extrémistická či fašistická? Do akej miery je efektívne vyučovanie náboženstva alebo etickej výchovy, ktoré je súčasťou školských osnov? Nemalo by Slovensko napríklad v porovnaní s „ateistickým“ Českom *žiarit*? Kde sa skrývajú všetky tie *svetlá*? Ako to, že tú *sol'* necítit'? (Mt 5,4–16).

Zámerom uvedených otázok nie je obviniť kresťanských učiteľov z nedostatočnej služby deťom, nevyvážených osnov, či nesprávnych metód. Pretože už skutočnosť, že sa zúčastňujú vzdelávacích podujatí ako je toto,

---

MORAVČÍKOVÁ (ed.), *Náboženské vyznanie rodičov a najlepší záujem dieťaťa*, Praha, Leges, 2014, 123–131.

⁸⁶ Pre čiastočnú odpoveď vid' komentár: Lubomír Martin ONDRÁŠEK, Prorocké kresťanstvo: nádej proti korupcii, in: *Denník N* 2/244 (21. december 2016), 11.

indikuje ich záujem hľadať odpovede na podobné otázky, hľadať čo najlepšie spôsoby služby deťom a ďalšími spôsobmi demonštrovať to, že im záleží na deťoch, rodinách, cirkvách, spoločnosti – na ich súčasnosti a budúcnosti pozemskej aj večnej. Som presvedčená, že súčasťou duchovnej a mravnej obnovy spoločnosti je *holistická* formácia detí, ktorá berie do úvahy ich komplexnú povahu. Deti potrebujú rásť nielen vo vedomostiach o Bohu, ale v každej oblasti, ako nám evanjelista Lukáš hovorí o Ježišovi (Lk 2,52). Pri vyučovaní, alebo presnejšie sprevádzaní detí na ich ceste, musíme brať v úvahu všetky nohy trojnožky, vidieť ich vzájomné prepojenie skrze Krista, ktorý je *centrom* a nachádzať spôsoby, ako ich čo najlepšie posilniť.

Ak prijmem myšlienku, že trojnožku tvorí hlava, srdce a ruky a že poslaním kresťanského učiteľa je pomôcť deťom, aby deti správne verili (ortodoxia), cítili (ortopatia) a konali (ortopraxia)⁸⁷, potom nasleduje otázka ako to najlepšie robiť. Ako pomôcť deťom, aby Boha čo najlepšie poznali, čo najhlbšie milovali a čo najvernejšie mu slúžili? Odpoveď je súčasťou mojich nasledujúcich prednášok a tiež seminárov i neformálnych diskusií, ktoré sú súčasťou konferencie. Cieľom tejto prednášky je jednoducho pripomenúť, že pri duchovnom vedení detí a formovaní ich viery nemôžu kresťanskí učitelia zabúdať ani na jednu z nôh trojnožky – duchovný život je len natoľko silný, nakoľko je silná najslabšia noha trojnožky. Nemali by sme sa však umelo snažiť o *rovnováhu*, ale o *centrovanosť* – aby bol vždy Ježiš v centre a to prináša stabilitu.

Keď sa kresťanskí učitelia pozerajú na to, čo a ako učia deti, je dôležité, aby sa pýtali kontrolné otázky, analyzovali a reflektovali nad tým, čo už urobili a aj nad tým, čo plánujú: Aký obraz Boha vytvárajú piesne a príbehy, ktoré budú deti počuť nasledujúci mesiac alebo rok? Sú jednotlivé časti trojnožky v práci s deťmi prepojené alebo skôr rozpojené? Ktorá noha trojnožky je najslabšia?

Podobne zhodnotiť je potrebné aj život kresťanského učiteľa ako spolupútnika na ceste viery: Ktorá noha mojej trojnožky najviac oplyvňuje deti, ktoré sú vo sfére môjho vplyvu? Je to, čo im hovorím, že verím (ortodoxia), v súlade s nastavením môjho srdca (ortopatia), ktoré deti vnímajú cez moje slová a skutky (ortopraxia)?

Obraz kotvy ako odpoveď na otázku „Prečo s dieťaťom kráčame dnes?“

Posledná časť príspevku predstaví obraz *kotvy*, ktorý je centrálnou metaforou druhej konferenčnej prednášky. Je však dôležité ho spomenúť aj v kontexte

---

⁸⁷ K téme ortopraxie vid' užitočnú publikáciu: Paul STEEVNS, *The Other Six Days*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999.

zamýšľania sa nad významom slova „dnes“. Tento obraz má za úlohu pomôcť zodpovedať na otázku „Prečo s dieťaťom kráčame?“.

Pri dlhodobejšej práci s deťmi, a zvlášť s tou istou vekovou kategóriou, čelia kresťanskí učitelia pokušeniu myslieť si, že už vlastne vedia o nich všetko. Avšak pôda pod nohami, na ktorej učitelia aj deti ako spolupútnici na ceste viery kráčajú, sa akoby neustále posúvala, pretože *svet sa mení* a menia sa aj problémy a výzvy, ktorým deti, rodičia a cirkvi čelia. V tejto súvislosti si je zaujímavé si všimnúť, že v západnej spoločnosti asi ešte nikdy predtým neboli deti a všetko, čo s detstvom súvisí, tak v *centre* pozornosti spoločnosti, vrátane cirkví, ako *dnes*.

Keď na prelome 17. a 18. storočia začalo vo Veľkej Británii hnutie Nedeľných škôl, bola to reakcia na industriálnu revolúciu, počas ktorej boli deti významnou ekonomickou silou domácností a šesť dní v týždni namiesto vzdelávania sa ťažko pracovali. Obzvlášť posledných 100 rokov sa obraz vzdelávania detí a špeciálne biblického vzdelávania a duchovného vedenia rapídne transformoval – na čo mali vplyv nielen historicko-ekonomické faktory, ale aj sociálne a kultúrne, a v neposlednom rade rozvoj všetkých vied vrátane pedagogiky a psychológie.

A toto nás privádza k poslednému slovu názvu konferencie, na ktoré zaostríme našu pozornosť: „dnes“. Čo si pod týmto slovom predstaviť? Čo nás napadne pri jeho počutí v kontexte témy konferencie? Pre niektorých môže toto slovo evokovať najmä krízu a ohrozenie, pre iných naopak príležitosť a prísľub, zatiaľ čo pre ďalších jednoducho sociálno-politický kontext. Ja sa naň pozerám z troch základných uhlov pohľadu – historicko-politologického, kultúrno-etického a biblicko-teologického – a každý z nich prináša zaujímavú perspektívu s vlastnými otázkami.

Historicko-politologický pohľad nám pripomína, že žijeme v prvej štvrtine 21. storočia, patríme do západného civilizačného okruhu, konkrétnejšie do strednej Európy a onedlho (v novembri 2019) si pripomenieme 30. výročie pádu komunizmu. Žijeme v slobodnej spoločnosti a ovocie tejto slobody zažíva aj cirkev, ktorá môže pôsobiť bez reštrikcií – zvestovať evanjelium, organizovať podujatia a vyjadrovať sa vo verejnom priestore. Na druhej strane, spoločnosť je polarizovaná alebo presnejšie fragmentizovaná, čelíme nárastu rôznych typov extrémizmu, zvyšujúcej sa ekonomickej nerovnosti a mnohým ďalším negatívnym fenoménom, ktoré produkuje sloboda bez zodpovednosti. Všetky tieto veci je treba brať v úvahu pri súčasnej službe deťom, pri ich sprevádzaní na duchovnej ceste.

Kultúrno-etický pohľad nám ukazuje, že žijeme v dobe, ktorá je post-moderná, post-faktuálna a post-pravdivá; v porovnaní s minulosťou je viac individualistická; máme tu nové technológie spojené s informačnou explóziou;

materializmus a konzumizmus; a v neposlednom rade vplyv morálneho relativizmu, prejavujúceho sa v ľahkovážnom porušovaní noriem mravného správania. Sociálne siete prezentujú výzvy, o ktorých sa súčasnej strednej a staršej generácii v čase, keď boli deti, ani nesnívalo. Osobitnou otázkou je vzťah voči autoritám – či už v kontexte rodiny, cirkvi, školy alebo štátu. Nie je však potrebné nekonštruktívne porovnávať súčasnosť s minulosťou – každá doba so sebou prinášala ako príležitosti tak i problémy.

Biblicko-teologický pohľad nám pomáha chápať „dnes“ v zmysle „znamení doby“ a následne ich interpretovať. V mnohých ohľadoch sú výzvy dneška podobné tým, ktorým kresťania čelili v minulosti. Svet, v ktorom žijeme, je na jednej strane omnoho komplexnejší, ako povedzme v stredoveku, ale na druhej strane máme hlbšie poznanie a viac prostriedkov prekonávať a odstraňovať prekážky, ktoré sa vyskytnú pri putovaní. Je treba vyhnúť sa ako príliš optimistickému, tak aj príliš pesimistickému pohľadu na „dnes“ – dobu, v ktorej žijeme – a nechať sa viesť biblickou nádejou.⁸⁸ Kresťania sú ľudia nádeje a súčasťou práce kresťanských učiteľov je túto nádej prostredníctvom slov a skutkov deťom predstavovať.

Keď z rôznych perspektív premýšľame nad súčasnou realitou, ktorá je v téme konferencie označená slovom „dnes“, považujem za asi najdôležitejšie, aby sme sa vždy pozerali na obe strany mince – každý problém je zároveň príležitosťou a platí to aj pri duchovnom sprevádzaní detí. Prekážky sú tu na to, aby sa s Božou pomocou prekonávali – toto je jedna z vecí, ktoré sa môže dieťa teoreticky naučiť v triede, ale reálne sa naučí na *cestě*.

Historicky kresťania reagovali na výzvy doby dvoma – z môjho pohľadu problematickými – spôsobmi: oddelením sa od „sveta“ alebo naopak prispôbením sa mu. Aj keby sme chceli deti od sveta izolovať a chrániť vytvorením hermeticky uzavretej kresťanskej subkultúry, bolo by to len čiastočne možné a nebolo by to v súlade s biblickým zjavením. Podobne, ako sa Ježiš vtelil, inkarnoval do tohto sveta, ale zachoval si pritom Božiu svätosť, sú aj kresťania povolaní byť vo svete, ale nebyť zo sveta (Jn 17,15–18).

V liste Hebrejom (6,18–19) čítame, že Kristus je *bezpečná a pevná kotva pre náš život*. Deti túto kotvu pre svoj duchovný život potrebujú a úlohou kresťanských učiteľov je im ju predstavovať. Ako učelia (i rodičia) kráčame v službe spolu s deťmi, ktoré sprevádzame a vedieme ako *pútnikov* a formujeme ich vieru, skutky a charakter tak, aby bol Kristus v strede. V tomto dobrodružstve viery sme pripravení zvládnuť aj búrky, pretože máme kotvu nádeje, ktorou je Kristus – „pôvodcu a završovateľa našej viery“ (Heb 12,2).

---

⁸⁸ Vid' Lubomír Martin ONDRÁŠEK, Ako proti nádeji, v nádej uveriť, in: *Konzervatívny denník Postoj* (20. január 2017), in: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/20651/ako-proti-nadeji-v-nadej-uverit>.

Použitá literatúra

- BROWNING, Don S., *A Fundamental Practical Theology: Descriptive and Strategic Proposals*, Minneapolis, Fortress Press, 1991.
- BUNGE, Marcia, *A More Vibrant Theology of Children*. Center for Christian Ethics at Baylor University, 2003, in: <https://cultivatingchildren.files.wordpress.com/2018/04/theol-of-children.pdf>.
- BUNGE, Marcia (ed.), *The Child in the Bible*, Grand Rapids, Eerdmans, 2008.
- BUNGE, Marcia (ed.), *The Child in Christian Thought*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001.
- BUNYAN, John, *Cesta pútnika* (prel. Jozef Roháček), Bratislava, Misijná spoločnosť evanjelia Ježiša Krista, 2005.
- COLES, Robert, *The Spiritual Life of Children*, Boston, Houghton Mifflin, 1990.
- COLES, Robert, *The Moral Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 1986.
- COLES, Robert, *The Political Life of Children*, Boston, The Atlantic Monthly Press, 2000.
- FOSTER, Richard J., *Streams of Living Water: Celebrating the Great Traditions of Christian Faith*, San Francisco, HarperSanFrancisco, 2001.
- HORKA, Róbert, Didaché: história, súčasnosť a slovenský preklad spisu, in: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok 2* (2002/2), 54–71.
- CHAPMAN, Kathleen, *Teaching Kids Authentic Worship: How to Keep Them Close to God for Life*, Grand Rapids, Baker Books, 2003.
- MAY, Scottie – POSTERSKI, Beth – STONEHOUSE, Catherine – CANNELL, Linda, *Children Matter: Celebrating their Place in the Church, Family, and Community*, Grand Rapids, Eerdmans, 2005.
- MILBANK, John, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*, 2nd ed., Oxford, Blackwell Publishing, 2006.
- MONTESSORI, Maria, *The Absorbent Mind*, Radford, Wilder Publications, 2007.
- NODDINGS, Nel, *Educating for Intelligent Belief or Unbelief*, John Dewey Lecture Series, New York, Teachers College Press, 1994.
- ONDRÁŠEK, Ľubomír Martin, *Verejná teológia na Slovensku: Zbierka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013 – 2018*, Bratislava, Dobrá kniha, 2019.
- ONDRÁŠEK, Ľubomír Martin – ONDRÁŠEK, Noema Brádňanská, *Výchova a vzdelávanie v kontexte rodičovskej autority a záujmu dieťaťa: Náboženská perspektíva*, in: Michaela MORAVČIKOVÁ (ed.), *Náboženské vyznanie rodičov a najlepší záujem dieťaťa*, Praha, Leges, 2014, 123–131.

- STEWART, Sonja M. – BERRYMAN, Jerome W., *Young Children and Worship*, Louisville, John Knox, 1989.
- STEEVNS, Paul, *The Other Six Days*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999.
- STONEHOUSE, Catherine, *Joining Children on the Spiritual Journey: Nurturing a Life of Faith*, Grand Rapids, Baker Books, 1998.
- STONEHOUSE, Catherine – MAY, Scottie, *Listening to Children on the Journey: Guidance for Those Who Teach and Nurture*, Grand Rapids, Baker, 2010.
- THORSEN, Don, *The Wesleyan Quadrilateral: Scripture, Tradition, Reason, and Experience as a Model of Evangelical Theology*, Lexington, Emeth Press, 2005.
- WESTERHOFF, John H., *Will Our Children Have Faith?*, New York, Morehouse, 2012.
- WESTERHOFF, John, H., *A Pilgrim People: Learning through the Church Year*, Minneapolis, Seabury Press, 1983.

PaedDr. Noema BRÁDŇANSKÁ ONDRÁŠEK, PhD.
Acta Sanctorum, Inc., Chicago, USA